

УДК 811.111:[808.51:34]

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ У АНГЛОМОВНИХ ЗАХИСНИХ ПРОМОВАХ АДВОКАТА ТА ЇХНЯ РОЛЬ У ЗДІЙСНЕННІ МОВЛЕННЕВОЇ СУГЕСТІЇ НА СУД ПРИСЯЖНИХ

Куковська В. І.

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

У статті розглянуто сутність прецедентних феноменів в англомовних захисних промовах адвоката та їхня роль у здійсненні ефективного мовленнєвого впливу на суд присяжних. У результаті проведеного аналізу встановлено, що найбільш вживаним прецедентним феноменом в адвокатській промові є прецедентний текст, який створює потрібну для захисника характеристику справи.

Ключові слова: захисна промова адвоката, прецедентний феномен, прецедентний текст, мовленнєвий вплив.

Куковская В. И. Функционирование прецедентных феноменов в англоязычных защитительных речах адвоката и их роль в осуществлении речевой сугестии на суд присяжных. В статье рассмотрена сущность прецедентных феноменов в англоязычных защитительных речах адвоката и их роль в осуществлении эффективного речевого воздействия на суд присяжных. В результате проведенного анализа установлено, что наиболее применяемым прецедентным феноменом в адвокатской речи является прецедентный текст, который создает необходимую для защитника характеристику дела.

Ключевые слова: защитительная речь адвоката, прецедентный феномен, прецедентный текст, речевое воздействие.

Kukovska V. I. Precedent phenomena functioning in the English defensive speeches and their role in the effective speech impact implementation on the jury. The article considers the essence of precedent phenomena in the English defensive speeches and their role in the implementation of an effective speech impact on the jury. The analysis shows that the most common precedent phenomenon in a defensive speech is precedent text that provides the necessary characteristics for the defense case.

Key-words: barrister's defense speech, precedent phenomenon, precedent text, speech impact.

Постановка проблеми у загальному вигляді, її актуальність та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Рівень мовної особистості як представника певної лінгвокультурної спільноти відображає її вміння асоціативного сприйняття інформації та розпізнання культурно значимих настанов та норм, ціннісних орієнтирів, культурних кодів. Такі асоціативні зв'язки дослідники позначають як аспекти прецедентності. Взаємодіючи з усім “контекстом життя в конкретному культурно-інформаційному середовищі” [8, 138], прецедентні феномени фіксують певний склад мислення та світосприйняття цієї лінгвокультурної спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Явища прецедентності привертають увагу багатьох вітчизняних та закордонних дослідників (В. Дем'янков, Ю. Караулов, Г. Слишкін, В. Красних, У. Кінч, Дж. Крістева, Ю. Лотман та ін.). У лінгвістиці досліджуються особливості прецедентного феномену та тексту (Г. Слишкін, І. Захаренко, Д. Багаєва, Р. Чорновол-Ткаченко, А. Гузак), прецедентного культурного знаку (В. Лукін), прецедентної текстової ремінісценції (Ю. Прохоров). Попри велику цікавість лінгвістів до прецедентних явищ та © Куковська В. І. Функціонування прецедентних феноменів у англомовних захисних промовах адвоката та їхня роль у здійсненні мовленнєвої сугестії на суд присяжних

їхньої ролі у текстах та дискурсах різних типів, функціонування прецедентних феноменів у текстах захисних промов адвоката й досі залишається недослідженим. Звідси, а також із загальної гносеологічної важливості проблеми мовленнєвої сугестії та шляхів її реалізації під час людської комунікації впливає **актуальність** та перспективи представленої наукової розвідки.

Об'єктом дослідження є тексти англomовних судових захисних промов.

Предмет дослідження – особливості функціонування прецедентних феноменів в англomовних адвокатських промовах.

Мета роботи полягає у виявленні змістового навантаження прецедентних феноменів, які використовуються у промовах адвоката для ефективного мовленнєвого впливу на свідомість присяжних.

Поставлена мета мотивує **завдання** дослідження: уточнення поняття “адвокатська промова”, “прецедентний феномен” та визначення їхніх основних характеристик; з'ясування типів прецедентних феноменів, які найчастіше використовуються у промові адвоката; виявлення особливостей використання прецедентних феноменів для здійснення ефективно мовленнєвої сугестії.

Матеріалом дослідження є десять англomовних захисних промов XIX–XXI ст. загальною кількістю 650 сторінок.

Виклад основного матеріалу. Поняття захисної промови не має чіткої рефлексії у науковій літературі. Так, Т. Дубровська вважає, що захисна промова – це шанс адвоката на фінальному етапі судового процесу проявити себе як професіонал з високою комунікативною компетенцією, можливо, виправити помилки, зроблені раніше, і в результаті, відстояти інтереси підзахисного [6, 1]. У свою чергу, В. Молдован розуміє її як промову в судових дебатах, у якій захист підсудного надає аналіз доказів, викладає міркування по суті обвинувачення, кваліфікації злочину, пропозиції щодо міри покарання, інші питання, що мають значення для правильного вирішення справи [12, 43]. С. Начерна трактує промову адвоката як ділову публічну промову, судову за типом і дорадчу (відносно суду) за характером [15, 262]. Дослідниця вважає, що цей тип судової промови характеризується обмеженою сферою застосування, оцінювально-правовою природою, ознаками полемічності, обмеженістю її предмета, певними умовами для її адресата.

У нашому дослідженні захисна промова розглядається як монологічна форма комунікації, якій притаманна ясність словесного вираження, чіткість цільових настанов, оцінювання наданих доказів і наявність наочних висновків.

Н. Івакіна зазначає, що мета захисної промови – перекваліфікувати злочин після промови обвинувача і обґрунтувати аргументи про зміни міри покарання [5, 75]. Ми вважаємо, що основними завданнями промови адвоката є аналіз та правова оцінка обставин справи, а також характеристика особистості підзахисного та його мотивів. Згідно з твердженням І. Морозової, такий тип виступу об'єднує дві функції: функцію повідомлення та функцію впливу [13, 64]. Тому, основну функцію промови адвоката в окресленому дослідженні розуміємо як здійснення мовленнєвого впливу на суд присяжних.

Одним із інструментів ментального впливу оратора на свідомість аудиторії виступають прецедентні феномени, лінгвістичному дослідженню яких приділяють значну увагу. Так, російський лінгвіст В. Красних розглядає це поняття як феномени культури, інваріанти сприйняття яких добре відомі всім представникам лінгвокультурної спільноти [10]. О. Ворожцова розуміє прецедентні феномени як транслятори культурно значущої інформації, які виражають систему оцінок та орієнтацій національної лінгвокультурної спільноти [2, 8]. На думку О. Селіванової, прецедентні феномени – це компоненти знань, позначення та зміст яких добре відомі представникам певної етнокультурної спільноти [16, 492]. У нашому розумінні прецедентні феномени – інваріанти культурно важливої інформації певної

лінгвокультурної спільноти, декодування яких відбувається через лінгвокогнітивні механізми інтертекстуальності.

Важливою ознакою досліджуваних феноменів як ядерних елементів когнітивної бази певної лінгвокультурної спільноти, як зазначають А. Буднік та І. Хижняк, є їхня здатність зберігати у згорнутому вигляді великий обсяг інформації [1, 28]. Ступінь її декодування залежить від здатності комуніканта до асоціативного сприйняття інформації у тій чи іншій комунікативній ситуації, де реалізується її концептуальний зміст.

Слід також зазначити, що така здатність прецедентних феноменів визначає соціальну поведінку представників певної лінгвокультурної спільноти, створює певну “парадигму поведінки” [3].

Традиційно вербальні прецедентні феномени поділяють на *прецедентне ім'я*, *прецедентний текст*, *прецедентну ситуацію* та *прецедентний вислів*, серед яких основним типом є *прецедентний текст*. Прецедентні тексти, на думку Ю. Караулова, значущі для тієї чи іншої особистості в пізнавальному й емоційному відношенні; мають надособистісний характер, тобто добре відомі широкому оточенню цієї особистості, включаючи її попередників та сучасників; тексти, звернення до яких неодноразово поновлюється у дискурсі цієї мовної особистості [7, 105]. В. Красних визначає прецедентний текст як вербальний прецедентний феномен, що зберігається в когнітивній базі у вигляді інваріанта сприйняття. Знання інваріанта сприйняття прецедентного тексту – необхідне та обов'язкове для всіх представників певної спільноти [9, 68].

На думку Г. Слишкіна, текст вважається прецедентним [17, 32] за наступних умовин: 1) усвідомленість адресантом факту відсилання до певного тексту; 2) знайомство адресанта з початковим текстом і його здатність розпізнати відсилання до цього тексту; 3) наявність в адресанта прагматичної пресупозиції знання адресатом цього тексту.

Прецедентні тексти у межах когнітивної бази соціуму чи окремої особистості існують у трьох способах: натуральному, де текст – прямий об'єкт сприйняття та рефлексії; вторинному, де відбуваються роздуми над первинністю тексту; семіотичному, де апеляція до первинного тексту подається натяком. При цьому, кожен вид передає унікальну систему асоціацій, яка відображається у свідомості комунікантів.

Така особливість прецедентних текстів сприяє їхній актуалізації у різних видах дискурсу, наприклад, у судовому і в захисній промові адвоката зокрема.

Проведений нами аналіз свідчить про те, що адвокатська промова характеризується високою частотністю вживання усіх видів прецедентних феноменів. Установлено, що у своїх промовах адвокати найчастіше використовують саме прецедентні тексти (50 %). Цитати з художніх творів створюють потрібну для захисника характеристику певних складових кримінальної справи.

Так, наприклад, у справі Клея Шоу під час свого виступу адвокат згадає казку “Аліса в країні чудес” Л. Керролла, кажучи: “*Gentlemen, this fantastic story that this convicted thief, this admitted liar, this inveterate and veteran narcotic addict, told on this witness stand is worthy of Alice in Wonderland*” (18). Таким чином, він імплікативно вказує на те, що свідчення основного свідка обвинувачення такі ж нереальні та неправдиві, як і події у згаданій казці.

Важливе місце серед прецедентних текстів займає Біблія (21 % вживання в адвокатських захисних промовах), що підтверджується її світовою прецедентною значущістю. Вплив Біблії на всі сфери життя зумовлено тим, що цитати з Книги Книг апелюють до найвищих моральних якостей суспільства. Звернення до Бога та біблійні ремінісценції, на думку А. Гузак [4], забезпечують апеляцію до загальнолюдських цінностей та ідеалів, що стверджуються в Біблії як прецедентному тексті.

Установлено, що адвокати використовують цитати з Біблії для того, щоб підтвердити невинуватість свого клієнта на ментальному рівні. Так, у своїй промові Дж. Кохран наводить

такі цитати з Біблії, які відображають верховенство правди та покарання за брехню: “...*a false witness shall not be unpunished and he that speaketh lies shall not escape...he that speaketh the truth showeth the forthrightfulness but a false witness shows deceit ...*” (19).

В іншій справі захисник звертається до біблійних цитат та Десятьох Заповідей з метою виправдати дії підсудного, який не порушив Закону Божого, а тільки слідував його словам: “...*the man who committeth adultery with another man’s wife, even he who committeth adultery with his neighbor’s wife, shall surely be put to death...*” (23).

Наступними за частотністю вживання у захисних промовах є прецедентні імена (38 %) – “власні імена, пов’язані з широко відомими носіям мови текстами або ситуаціями, які функціонують самостійно або як елементи порівняльних конструкцій” [9, 48]. Прецедентні імена вважають вербальними ідентифікаторами “невербальних” феноменів, уживання яких у комунікації здійснює апеляцію не до денотата, а до властивих йому диференційних ознак [14, 7].

Так, у справі О. Сімпсона його адвокат у своїй промові згадує Адольфа Гітлера: “*Officer Fuhrman went on to say that he would like nothing more than to see all niggers gathered together and killed. He said something about burning them or bombing them ... This man, this scourge, became one of the worst people in the history of this world, Adolph Hitler, because people didn’t care or didn’t try to stop him. He had the power over his racism and his anti-religion. Nobody wanted to stop him, and it ended up in world war II, the conduct of this man. And so Fuhrman, Fuhrman wants to take all black people now and burn them or bomb them*” (19). Цією цитатою він імплікаційно вказує на расистське ставлення офіцера до підзахисного під час арешту.

У свою чергу, Д. Делмас порівнює історію кохання підсудного і його коханої з шекспірівськими, які, з одного боку, сповнені великим та сильним почуттям, а з іншого, – драматизмом і трагізмом: “*Let me begin briefly with the story – one filled with incidents with which a volume might overflow and a tragedy might be filled, as though it were written by the hand of a Shakespeare*” (21).

У справі Е. Вілкінсона адвокат порівнює головного свідка обвинувачення з Дон Кіхотом, сучасним лицарем, непрактичним ідеалістом із застарілими поглядами на життя: “*Surely, Mr. Henry Oldham must be the knight errant of the age; the Don Quixote of the West; the paragon of modern chivalry. He fights, not from base desire of vengeance, nor from sordid love of gold; not even from patriotism or friendship; but from a higher and a loftier sentiment: from his pure, ardent, disinterested, unsophisticated love of glorious strife*” (23). Така характеристика свідка опонента направлена на виклик недовіри до його свідчень.

Прецедентні імена можуть виступати диференційними ознаками прецедентних ситуацій. Так, згадка про римський Колізей у промові К. Даровва характеризує настрої народу, який зібрався навколо будинку його підзахисного, щоб поспостерігати за видовищем та повеселитися із ситуації: “*They were gathered together just the same as the Roman Coliseum need to be filled with a great throng of people with their eyes cast on the door where the lions would come out*” (20).

Прецедентна ситуація зберігається в когнітивній базі особистості у вигляді інваріантів сприйняття, які за потреби вербалізуються у формі прецедентних висловів, до яких також належать прислів’я. З їхньою допомогою (3%) адвокати у досліджуваних промовах характеризують поведінку підзахисного. Так, Г. Робінсон у своїй промові через прислів’я: “*The dog that comes around to your heels and barks is not the one that bites*” описує манеру спілкування його підзахисної і зазначає, що така її поведінка не дає підстави вважати її вбивцею: “*That is her way of speaking, you will find on this testimony, and she speaks right out. Now, those people are not the ones who do the harm in this world*” (22).

Статистичний аналіз загальних результатів частотності вживання прецедентних феноменів наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Питома вага різних типів прецедентних феноменів
у англомовних захисних промовах адвокатів

№	Прецедентні феномени	Частотність вживання (%)
1	<i>Прецедентні імена</i>	38
1.1	відомі особи	29
1.2	літературні герої	6
1.3	відомі локації	3
2	<i>Прецедентні тексти</i>	50
2.1	художні твори	29
2.2	Біблія	21
3	<i>Прецедентні ситуації</i>	9
4	<i>Прецедентні вислови</i>	3
	Всього	100

Слід зазначити, що до прецедентних імен ми відносили імена відомих осіб, які вживалися у 29 % мововживань, імена літературних героїв – 6 % досліджуваних одиниць. Найменш згадуваними у досліджуваних захисних промовах були відомі локації, що становлять 3 % від загальної кількості.

Прецедентні тексти використовуються у 50 % мововживань, з них художні твори складають 29 %, а цитати з Біблії – 21%.

Частотність вживань прецедентних ситуацій у досліджуваних захисних промовах складає 9% мововживань, а прецедентні вислови зустрічаються у адвокатських промовах найменше – тільки у 3% випадків від загальної кількості виявлених прецедентних феноменів.

Погоджуючись з Т. Крутько [11], щодо особливостей функціонування прецедентних феноменів та їхніх функціональних завдань, ми вважаємо, що в адвокатських промовах використовуються саме ті одиниці, які мають значне смислове та емоційне навантаження та апелюють до комунікативних фонових знань спільноти, ціннісних орієнтацій, культурного досвіду та ментальності спільноти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. За результатами проведених досліджень можна зробити висновок, що, використовуючи різні типи прецедентних феноменів, адвокати намагаються зробити свою промову більш інформативною та виразною для судової аудиторії. У цьому випадку прецедентні імена, тексти, вислови та ситуації виступають механізмами породження та способами сприйняття головної ідеї промови. Оскільки за кожним прецедентним феноменом стоїть унікальна система асоціацій, яка відображається у свідомості носіїв мови, адресат самостійно становлює відповідні інтертекстуальні зв'язки для правильної інтерпретації повідомлення. Інформація, надана через прецедентні феномени у досліджуваних захисних промовах, швидко й легко декодується завдяки здатності комунікантів до асоціативного сприйняття почутого.

Перспективою подальших досліджень ми вважаємо компаративне вивчення функціонування прецедентних феноменів у різних композиційних частинах захисної промови та їхньої ролі у здійсненні мовленнєвої сугестії на суд присяжних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буднік А. О. Прецедентні тексти як засіб формування комунікативної компетенції у мовно-літературній освіті майбутніх словесників / А. О. Буднік, І. А. Хижняк // Science and Education a New Dimension : Pedagogy and Psychology. – 2013. – Vol. 7. – С. 27–30.

2. Ворожцова О. А. Лингвистическое исследование прецедентных феноменов в дискурсе российских и американских президентских выборов 2004 года : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 "Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание" / О. А. Ворожцова. – Екатеринбург, 2007. – 23 с.
3. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М. : ИТДГК "Гнозис", 2003. – 288 с.
4. Гузак А. М. Біблія як прецедентний феномен та її роль у формуванні позитивного іміджу сучасного політичного лідера (на матеріалі промов американських президентів) / А. М. Гузак // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. – 2014. – № 8. – С. 72–76.
5. Ивакина Н. Н. Основы судебного красноречия (риторика для юристов). Учебное пособие / Н. Н. Ивакина – М. : Юристь, 2000. – 384 с.
6. К дискуссии о методике построения защитительной речи : коммуникативно-прагматические блоки и тактики (на материале английского языка) : (итоги интернет-конференции "Юрислингвистика: судебная лингвистическая экспертиза, лингвоконфликтология, юрtdтко-лингвистическая герменевтика") [Электронный ресурс] / Т. В. Дубровская / Статьи. – 2012. – С. 1. – Режим доступа: http://konference.siberia-expert.com/publ/konferencija_2012/doklad_s_obsuzhdeniem_na_sajte/o/5-1-0-105
7. Караулов Ю. Н. Роль прецедентного текста в структуре и функционировании языковой личности / Ю. Н. Караулов // Научные традиции и новые направления в преподавании русского языка и литературы : Доклады советской делегации на VI конгрессе МАПРЯЛ. – М. , 1986. – С. 105–123.
8. Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов: [монография] / Олег Александрович Корнилов. – М. : ЧеРо, 2003. – 349 с.
9. Красных В. В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология / В. В. Красных. – М. : Гнозис, 2002. – 282 с.
10. Красных В. В. "Свой" среди "чужих" : миф или реальность? / В. В. Красных. – М. : ИТДГК "Гнозис", 2003. – 375 с.
11. Крутько Т. В. Прецедентні феномени у текстах англомовної реклами (на матеріалі банерної реклами) / Т. В. Крутько // Лінгвістика ХХІ століття : нові дослідження і перспективи. – 2011. – № 5. – С. 190 – 197.
12. Молдован В. В. Риторика: загальна та судова / В. В. Молдаван. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 320 с.
13. Морозова І. Б. Парадигматичний аналіз структури і семантики елементарних комунікативних одиниць у світлі гештальт-теорії : Монографія / І. Б. Морозова. – Одеса : Друкарський дім, 2009. – 384 с.
14. Найдюк О. В. Семантичні та функціональні особливості прецедентних феноменів у німецькомовному дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / О. В. Найдюк. – К., 2009. – 17 с.
15. Начёрная С. В. Судебная защитительная речь – аргументированная речь в аспекте юридической риторики / С. В. Начёрная // Вестник "Челябинского государственного педагогического университета". – 2009. – № 12. – С. 255–264.
16. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
17. Слышкин Г. Г. От текста к символу : лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе / Г. Г. Слышкин. – М. : Academia, 2000. – 128 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

18. Clay Shaw Trial Transcripts [Electronic resource]. – Mode of access : URL : <https://www.maryferrell.org/mffweb/archive/docset/getList.do?docSetId=1016&page=3&sortBy=title>. – Title from the screen.
19. Closing argument of Johnnie Cochran (excerpts) [Electronic resource]. – Mode of access : URL : <http://law.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/Simpson/cochranclose.html>. – Title from the screen.
20. The Clarence Darrow Collection [Electronic resource]. – Mode of access : URL : <http://darrow.law.umn.edu/trials.php?tid=6>. – Title from the screen.
21. The Harry Thaw Trials [Electronic resource]. – Mode of access : URL : <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/thaw/delmasummaton.html>. – Title from the screen.
22. The Lizzie Borden Trial Transcripts [Electronic resource]. – Mode of access : URL : <http://lizzieandrewborden.com/crimelibrary/trialtranscript.htm>. – Title from the screen.
23. Snyder W. Great Speeches by Great Lawyers. A Collection of Arguments and Speeches before courts and juries / Snyder William. – New York : Baker, Voorhis & CO., Publishers, 1881. – 753 p.